

Marzena Buchnat

Aneta Wojciechowska

Niepełnosprawność intelektualna u dziecka z FAS/FASD

Rozwój dzieci, które doświadczyły ekspozycji na alkohol w okresie prenatalnym wykazuje wiele nieprawidłowości. Alkohol jako teratogen może zaburzyć prawidłowy rozwój zarodka i płodu, powodując wiele uszkodzeń fizjologicznych i poznawczych, wpływających na funkcjonowanie społeczne i emocjonalne dziecka. W związku z tym u dzieci ze zdiagnozowanym FAS/FASD współwystępuje wiele zaburzeń między innymi u około 9% z nich zaburzenia neurorozwojowe, u około 20% dzieci niepełnosprawność intelektualna lub znaczne upośledzenie funkcji poznawczych, u 9% zaburzenie ze spektrum autyzmu i u aż 51% osób zaobserwowano zaburzenia koncentracji uwagi i nadpobudliwość a 1/3 dzieci ujawnia zaburzenia koordynacji ruchowej (Landgren et al., 2010). Alkohol jest również najczęstszą przyczyną niepełnosprawności intelektualnej (FAS występuje u 23 na 1000 dzieci z niepełnosprawnością intelektualną).

Czym jest niepełnosprawność intelektualna?

Niepełnosprawność intelektualna należy do kategorii zaburzeń neurorozwojowych, nie jest więc chorobą. Współcześnie proponowane definicje niepełnosprawności intelektualnej zawierają trzy komponenty. Pierwszy to znaczne obniżenie ogólnego poziomu funkcjonowania intelektualnego. Drugi to stwierdzenie, że deficyty powstały w wieku rozwojowym, a trzeci, że deficyty te w sposób istotny determinują i wyraźnie ograniczają zdolności adaptacyjne występujące w różnych obszarach życia.

Niepełnosprawność intelektualna jest diagnozowana na podstawie wyników testów inteligencji. Określają one też stopień niepełnosprawności intelektualnej. W zależności od uzyskania wyniku możemy wyróżnić:

- lekką niepełnosprawność intelektualną (w skali Wechslera : 69-55);
- umiarkowaną niepełnosprawność intelektualną (w skali Wechslera : 54-40);
- znaczną niepełnosprawność intelektualną (w skali Wechslera : 39-25);
- głęboką niepełnosprawność intelektualną (w skali Wechslera : poniżej 24).

W przypadku osób ze zdiagnozowanym FAS/FASD najczęściej występuje lekka niepełnosprawność intelektualna. Warto zwrócić uwagę, że jeżeli nie ma czynnika genetycznego (np. Zespół Downa) mogącego determinować wystąpienie lekkiej

niepełnosprawności intelektualnej, możemy ją dopiero diagnozować około 7 roku życia. Zasada ta nie obowiązuje przy pozostałych stopniach niepełnosprawności intelektualnej.

Dziecko ze zdiagnozowaną niepełnosprawnością intelektualną może mieć wystawione orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego oraz orzeczenie o niepełnosprawności. Jakże przysługują szczegółowe prawa osobie z takimi orzeczeniami zostało opisane w artykule 5 – Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Jak funkcjonuje osoba z lekką niepełnosprawnością intelektualną?

Osoby z lekką niepełnosprawnością intelektualną mogą doświadczać różnorodnych trudności w zakresie procesów poznawczych, które wpływają na ich zdolności do uczenia się, myślenia, rozwiązywania problemów i przetwarzania informacji. Osoby te nie potrafią myśleć abstrakcyjnie, myślą głównie na poziomie konkretnym, mają duże ograniczenia w myśleniu przyczynowo-skutkowym, przez co mają trudności w analizowaniu sytuacji i ich planowaniu. Zdolności poznawcze osoby z lekką niepełnosprawnością intelektualną mogą być zbliżone do dzieci w wieku szkolnym, co wpływa na ich zdolność przyswajania nowych informacji i umiejętności. W związku z tym procesy uczenia się są wolniejsze, a osoby te często potrzebują więcej czasu i wsparcia podczas nauki nowych umiejętności. Uczą się najlepiej poprzez praktykę i powtarzanie, a także w kontekście konkretnych sytuacji. Mają też trudności w rozwiązywaniu problemów, szczególnie w sytuacjach, które wymagają elastycznego myślenia, krytycznej analizy czy przewidywania konsekwencji działań. Często korzystają z bezpośrednich wskazówek lub pomocy ze strony innych. Osoby te mogą mieć trudności z pamięcią operacyjną, co wpływa na ich zdolność do przetwarzania informacji w czasie rzeczywistym oraz wykonywania złożonych zadań. Pamięć długoterminowa może być bardziej rozwinięta, zwłaszcza w przypadku informacji związanych z codziennym życiem lub z doświadczeniem. Problemy mają z uwagą, która jest łatwo rozpraszalna i krótkotrwała. Spostrzeganie natomiast jest niedokładne i cechujące się trudnością w nadawaniu znaczenia poszczególnym elementom. Mowa osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną charakteryzuje się ubogim zasobem słownictwa, brakiem używania pojęć abstrakcyjnych. Osoby te używają prostych konstrukcji zdaniowych z częstymi agramatyzmami. Mogą mieć kłopoty z logicznym układaniem myśli oraz strukturyzowaniem opowieści czy wyjaśnień.

Procesy poznawcze wpływają również na interakcje społeczne. Osoby z lekką niepełnosprawnością intelektualną mogą mieć trudności w odczytywaniu emocji, co wpływa na ich umiejętności komunikacyjne oraz na utrzymywanie relacji z innymi. Mogą również

potrzebować wsparcia w radzeniu sobie z frustracją i lękiem czy niską motywacją, które będą utrudniać uczenie się i podejmowanie wyzwań.

Z uwagi na deficyty w zakresie procesów poznawczych, społecznych, adaptacyjnych potrzebne jest im odpowiednio dostosowane wsparcie. Pomoc w nauce i w rozwijaniu umiejętności społecznych jest kluczowe dla ich integracji w społeczeństwie i poprawy jakości życia. Warto jednak podkreślić, że wiele osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną jest w stanie prowadzić samodzielne życie, podejmować proste decyzje oraz wykonywać codzienne zadania w zakresie higieny osobistej, gotowania, czy zarządzania finansami, choć mogą wymagać wsparcia w bardziej złożonych sytuacjach.

Literatura:

Landgren, M., Svensson, L., Strömmland, K., Andersson Grönlund, M. (2010). Prenatal Alcohol Exposure and Neurodevelopmental Disorders in Children Adopted From Eastern Europe, *Pediatrics*, 125(5), 1178–1185. DOI: 10.1542/peds.2009–0712.